

«Аиле дегерликлери» нагъыш

□ Ишни беджерди:

Советский район Ильичево
умумтасиль мектебинингъ
10 сыныф талebesи
Аблякимова Фадме
Наримановна

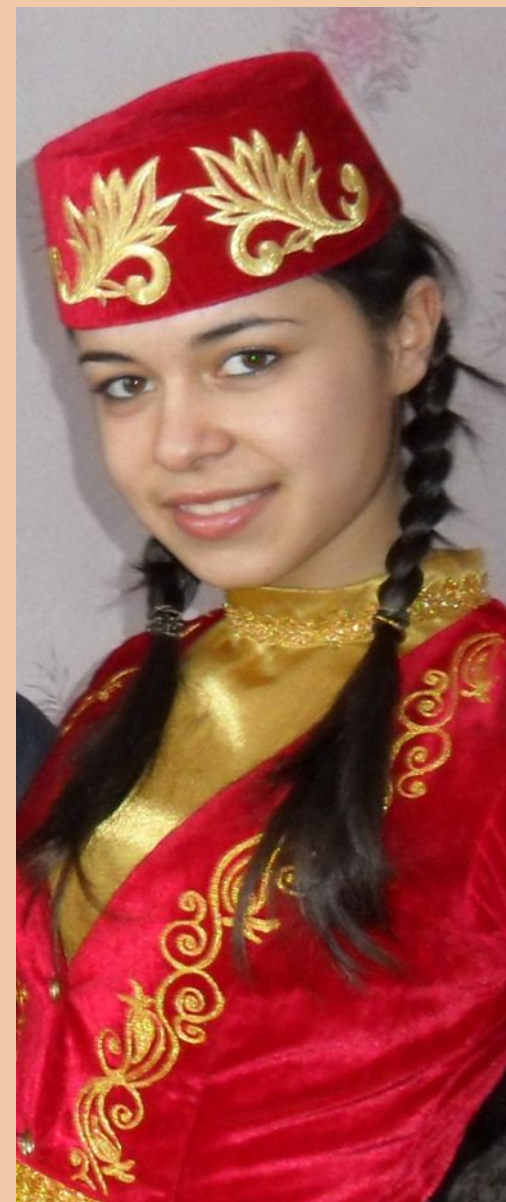
Оджа :

*Къырымтатар тили ве
эдебият оджасы*

Бальчаева Э.С

2012с

Мен, Аблякимова Фадме,
Советский район Ильичево
умумтасиль мектебининъ
10 сыныфында окъуйым.
«Аиле дегерликлери» ярышында
биринджи кере иштирак этем.
Мен къартанамнынъ нагъышлы
диварбези акъкъында икяе этмек истейим.

Бизим къорантамыз балабан ве муаббет. Мен озюмни бахтлы инсан саям, чюнки меним къартбаба ве къартаналарым бар. Бабамнынъ анасы-бабасы – Махфуре къартанам ве Мустафа дедем бизнен берабер яшай. Оларнынъ одасы чешит эвджыяларнен безетильген. Олар эписи къартанамнынъ эллеринен ишленген. Къартанамнынъ эвджыялары бизим къорантамызнынъ дегерлиги, тарихымызнынъ бир парчасыдыр.

Махфуре къртанам 1937 сенеси Судакъ районнынъ Къутлакъ коюнде, Ибраим агъа ве Ваде-шерфенинъ кьорантасында догъды. Къартанамлар бир огълан ве дёрт къыз эдилер. Дешетли 1944 сенеси бутюн халкъымызнен берабер сюртюнликке огърадылар. Олар Озьбекистаннынъ Андижан виляетине тюшти. Башларындан хорлукълар, ёкъсузлыкъ, ачлыкъ кечти.

Лякин олар яшадылар, Ватангъа къайтмакъ умютинен яшадылар Ниает, 1972 сенеси Къырымгъа кочип кельдилер. Ондан берли , Ички районнынъ Учъ Къую коюнде яшайлар.

Къартанам яшлыгъында нагъышламагъа севе эди. Нагъышларнынъ кенарларыны да гырджвалар орип яраштыра тургъан. Биринджи юзъбезлерини 0,15 яшында экенде ишледи. 22 яшынадже 15 эвджыяр, пешкирлер ,100 зияде явлучыкълар нагъышлады . Чюнки эвель къырымтатарларда ойле адет олгъан. Келин азырлагъан нишан богъчасында озъ къолунен нагъышлагъан юзъбезлер, учкъур, кисе, киев явлукълары олмакъ керек.

Той куню къартанамнынъ одасы шу эвджыярларнен безетильди. Явлучыкълар исе, тойнынъ сабасына кельген мусафир къадынларгъа дагъытылды.

Къартанамнынъ нагъышлы пешкири

Къартанамнынъ диварбезлери

Гырджвалар

Энди **ДИКЪКЪАТЫНЪЫЗНЫ** эвджыярларгъа
джельп этмек истейим. Орьнекли безлернинъ бир
чешити сайылгъан эвджыярлар- къырымтатар
орьнекли токъумаджылыгъы ве ишлемелернинъ
парлакъ нумюнеси. Эвджыярлар савут-саба
рафларыны, мусафир одасынынъ, я да ятакъ
одасынынъ диварларыны яраштыра эди.
Къырымтатарларда безетме ролюни ойнагъан ве
кунъделик яшайышта къулланылгъан безлернинъ
чешитлери пек чокътыр:

юзъбезлер, тизбезлер. диварбезлер.

Къырымтатар одасынынъ безетилюви

Нагъышлар,
башталары эвде
токъулгъан басма
узуринде сонъра исе
къадифе, атлас
узуринде йипек, юнь
йиплернен, кимерде
алтын, я да кумюш
теллернен, эм де
фабрикада япылгъан
алтын шнурларнен
япыла тургъан.

Учкъур XIX асыр

Къырымтатар орьнекли нагъышларнынъ 10 чешити олгъан: «татар ишлемеси», «эсап ишлемеси», «телли ишлеме», «мыкълама», «букме», «къаснакъ», «апликация», «пуллу ишлеме», «инджилернен», «къыйметли ташларнен ишлеме». Ишлемелернинъ бутюн бу чешитлери ХХ асырнынъ башларына къадар сакъланып къалгъан эдилер. Басмагъа орьнек чекюв технологиясы асырлар девамында денъишмеди. Эр бир койде, эр бир шеэрде орьнек ресими япкъан къадынлар чалышкъан ве олар кенди ресимлеринен этрафтаки бутюн койлерни теминлей эдилер.

Учкъур

ХІХ асыр

Ресим басмагъа кечирильмеден эвель, къатты картон къагъыттан ресим къалыбы япыла, сонъра исе бу къалып басманынъ орьнек чекиледжек ерине къоюла ве этрафы къарандашнен сызыла, сонъ орьнек нагъышлана эди.

Эвджыяр
XIX асыр

Къырымтатар нагъышларында учъ тюрлю орънек расткеле: геометрик орънеклер, айван ресимлери, осюмлюк орънеклери (ляле, къаранфиль, замбакъ, нюлюферге, яни Къырымда энъ чокъ расткелинген чечеклерге бенъзетмелер), мейва ве себзе (кирез, къабакъ, бадем, согъан).

Ханлыкъ девиринде ишлеме ичюн йиплер
Эски Къырым ве Багъчасарай районларында
ишленип чыкъарыла экен. Осюмликлерден
усталар йиплерни боямакъ ичюн боялар азырлай
эдилер. Къаверенки ренк ичюн джевиз
къабугъындан, сары ренк ичюн согъан
къабугъындан файдалангъанлар. Акация ве
къадын тузлыгъы (барбарис) тамырлары исе
ачыкъ-сарыдандан портакъал тюсюнедже
чешит ренклер бере экен. Орнеклернинъ ренки
ишлеме не вакъыт япылгъаныны тасдыкълай.
Мавы, сары, беяз ренклер бирикмеси- XVIII
асыргъа; мавы, сары, къырмызы – XVIII-XIX
асырларгъа; къырмызы, сары, къара -XIX

Эр бир уста озь нагъышларында яшагъан ерининъ табиат чизгилерини косьтермеге аркет эткен. Ялы боюндаки нагъышларда денъиз, осюмликлер; шималь беттеки нагъышларда исе -чель, отларнынъ ресимлерини корьмек мумкюн.

Къартанамнынъ диварбези «татар ишлемеси» иле, саде йиплернен ишленген ве зенгин, аэнкли осюмлик орънеги иле безетильген. Эки кенарында геометрик орънекли гырджвалар. Олар пакълава, яни ромб шеклинде. Ромб ер, берекетнинъ темсили олып, тертип ве акъикъатны ифаде эте.

Орънекнинъ анъаневий къырмызы, мавы, ешилъ тюслери сейирджиде миллий ислер уята. Мен беллесем, бу диварбезнинъ орънеклери кучъкъувет, генчлик дюльберлик ве тынчлыкъ темсалидир.

Буларнынъ эписини къартанам тариф эткенде
козьлери яшланды. Диварбезлернинъ бирисини о,
мектепке,къырымтатар тили ве эдебият одасына,
дигерини исе шахсен манъа багъышлады. Мен де пек
эйджанландым. Къартаначыгъымнынъ нагъышлы
безлерини мен омюрлик сакълайджам, чюнки олар
бизим айлемизнинъ дегерлигидир. Оларда
къорантамнынъ кечмиши,сыры сакълы.
Буны бизлер - яш несиль анъламакъ керекмиз.

